

УДК 001:316.28:81'238:374.32

Березовська Л. І.

*канд. пед. наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, lydynya@gmail.com*

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника  
(м. Івано-Франківськ, Україна)*

## **ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

*У статті розглянуто особливості формування комунікативно-мовленнєвої діяльності у практичній підготовці соціального працівника. Зазначено, що практична підготовка здійснюється з урахуванням взаємозв'язку між теоретичним навчанням та формуванням практичних умінь. Для успішного становлення комунікативно-мовленнєвої діяльності, потрібно допомогти студенту опанувати комунікативними вміннями та навичками міжособистісної взаємодії спрямованими на забезпечення ефективного формування комунікативно-мовленнєвої діяльності у процесі практичної підготовки.*

*Ключові слова: комунікативно-мовленнєва діяльність, практична підготовка, соціальний працівник, виробнича практика.*

**Постановка проблеми.** Інтеграція України в науковий європейський простір зумовлює пошуки сучасних освітніх технологій, спрямованих на створення сприятливих умов для здійснення ефективної комунікативно-мовленнєвої діяльності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки. Професійна діяльність майбутнього соціального працівника детермінована сформованістю в нього професійних, та комунікативно-мовленнєвих умінь. Оскільки професійні вміння формуються в діяльності, то педагогічна практика як форма професійного навчання дає можливість студентам оволодіти різними видами професійної діяльності, допомагає адаптуватись до специфічних умов під час виконання професійних обов'язків, створює ситуації для практичного застосування теоретичних знань, формує та розвиває у студентів професійні вміння та практичні навички, сприяє усвідомленню важливості та відповідальності за прийняття рішення, формує основи для здійснення професійної самооцінки.

Практична підготовленість до майбутньої професійної діяльності є однією

з провідних у здійсненні підготовки спеціалістів у закладах вищої освіти. У Положенні про проведення практики студентів у ЗВО України (Затверджено наказом Міністерства освіти України від 8.04.93 № 93 зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти від 20.12.94 № 351), зазначено, що «практика студентів є невід'ємною складовою частиною процесу підготовки спеціаліста у ЗВО» [5]. Пріоритетним завданням є пошук шляхів забезпечення єдності теорії та практики в багаторівневому освітньому процесі сучасного ЗВО, розроблення цілісної системи неперервної практичної підготовки майбутніх соціальних працівників до виконання професійних ролей.

**Аналіз наукових досліджень.** Теоретичні положення структурних елементів комунікативної діяльності досліджували (Н. Волкова, Д. Годлевська, В. Кан-Калик, А. Мудрик, К. Роджерс, С. Рубінштейн, Н. Сейк, І. Цимбалюк, С. Шатилова, І. Шевандіна та ін); зміст професійної підготовки соціальних працівників в умовах університетської освіти (О. Безпалько, М. Галагузова, А. Капська, О. Карпенко, Л. Міщик, В. Поліщук, В. Сидоров, Є. Холостова та ін.).

**Мета статті** – проаналізувати особливості формування комунікативно-мовленнєвої діяльності майбутніх соціальних працівників у процесі практичної підготовки.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Процес навчання – це процес опанування діяльності. Знання засвоюються в діяльності, а їх якість визначається можливістю виконувати діяльність, пов'язану з цими знаннями. Таким чином, підготовка майбутніх соціальних працівників до здійснення комунікативно-мовленнєвої діяльності – це процес, який відтворює структуру діяльності. Під час професійної підготовки студент не лише отримує знання про майбутню діяльність, але й опановує способи її досягнення.

Важливим чинником, що впливає на успішність та результативність формування комунікативно-мовленнєвої діяльності у підготовці майбутнього соціального працівника до професійної діяльності є практична підготовка.

Заклади вищої освіти повинні забезпечити тісний практичний зв'язок із майбутньою професійною діяльністю соціального працівника, спрямовану на

моделювання, проектування та відпрацювання найбільш типових комунікативно-мовленнєвих ситуацій, які зустрічатимуться у подальшій професійній діяльності. Змодельовані викладачем завдання, соціально-педагогічні ситуації, показують шляхи практичного застосування теоретичних знань та сприяють формуванню мовленнєвих навичок й умінь ефективного спілкування у різних комунікативно-мовленнєвих ситуаціях професійного спрямування. Ефективність формування комунікативно-мовленнєвої діяльності залежить від вмотивованості студентів до виконання тих чи тих мовленнєвих дій та операцій. Мотивація створює поштовх до того, щоб розпочати навчання, а згодом стає ефективною рушійною силою в навчальній діяльності, передумовою особистісного та професійного зростання. Без достатньої мотивації навіть здібні студенти не можуть гарантувати високих навчальних досягнень. Здібності студента та створення позитивно-мотиваційного середовища сприяє успішному оволодінню знаннями й уміннями студентів.

Враховуючи, що мовлення є завжди вмотивованим, то позитивна мотивація здійснює суттєвий вплив на досягнення успіху в комунікативно-мовленнєвій діяльності.

На думку І. Зимньої, мовленнєва діяльність є активним, цілеспрямованим мотивованим предметним процесом видачі й отримання сформульованої за допомогою думки інформації, спрямованої на задоволення комунікативно-пізнавальних потреб людини в процесі комунікації [1, с. 72].

Для підвищення мотивації важливим є вміння викладача націлити студентів на те, що від якості та успішності здобутих у процесі теоретичного навчання знань, залежать їх успіхи в подальшій практичній діяльності; формувати у них потребу до вдосконалення комунікативних та професійних умінь, саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації. Практика володіє значними можливостями для формування внутрішньої (мотиваційної) потреби здійснення успішної професійної самореалізації студента, його самоосвіти, професійного самовдосконалення. Студент, під час проходження практики, має

можливість об'єктивно оцінити свої дії та визначити рівень професійної готовності.

І. Бондарук обґрунтувала комплекс педагогічних умов підготовки студентів у процесі педагогічної практики: формування позитивної мотивації до практичної діяльності; актуалізація теоретичних знань студентів; формування адекватної самооцінки рівня своєї підготовки; активізація самостійності та творчості; використання різноманітних форм і методів роботи керівників практики на основі індивідуального та диференційованого підходу до студентів [2].

Як обов'язкову складову навчального процесу, педагогічну практику визначає М. Євтух. На переконання вченого, вона має на меті навчити студентів творчо використовувати науково-теоретичні знання і практичні навички, набуті в процесі навчання; сприяти оволодінню студентами сучасних форм і методів роботи [3, с. 647].

Н. Козакова розглядає педагогічну практику у контексті ступеневої підготовки. З одного боку, як важливу складову професійної підготовки, спрямовану на закріплення та реалізацію набутих студентами предметних, психолого-педагогічних, методичних знань, умінь та навичок, а з іншого – як засіб творчого розвитку та саморозвитку [4].

Отже, практика як етап підготовки до майбутньої професійної, комунікативно-мовленнєвої діяльності соціального працівника, дозволяє наблизити студентів до реальних умов, за яких буде відбуватися процес спілкування. Вона орієнтована на розвиток ініціативності, творчості, самостійності, дієвості, відповідальності, здатності самостійно приймати рішення, виконувати професійні завдання, які в майбутньому покликані вирішувати соціальний працівник.

Для успішного становлення комунікативно-мовленнєвого, компетентного фахівця потрібно допомогти студенту опанувати комунікативними вміннями та навичками міжособистісної взаємодії, спрямованими на організацію комфортного, безпечного комунікативно-мовленнєвого середовища. Ефективне формування комунікативно-мовленнєвої діяльності майбутніх соціальних

працівників може бути забезпечено за умов здійснення належного комунікативно-мовленнєвого супроводу студентів, у допомозі та підтримці педагога під час вирішення складних мовленнєвих та професійних завдань. Студент, під час проходження практики, має можливість об'єктивно оцінити свої дії та визначити рівень професійної готовності.

З метою забезпечення єдності теоретичної, практичної та комунікативно-мовленнєвої діяльності майбутніх соціальних працівників, передбачено здійснення таких етапів роботи в процесі практичної підготовки студента: планування поетапного перебігу виробничої практики студентів з формування комунікативно-мовленнєвої діяльності, опанування практичних навичок професійної діяльності, з поступовим ускладненням завдань професійної взаємодії; розроблення системи комунікативно-мовленнєвих вправ та завдань з урахуванням специфіки проходження кожного етапу практичної підготовки; розроблення комплексної системи психолого-педагогічного, професійно-методичного, комунікативно-мовленнєвого супроводу в процесі проходження практики.

Формування комунікативно-мовленнєвої діяльності майбутніх соціальних працівників вбачаємо в процесі поетапного перебігу організації практики, а саме: підготовчий (ознайомлювально-діагностувальний); основний (навчально-професійний); завершальний (ініціативно-діяльнісний). На кожному з етапів роботи студент тісно співпрацює із керівником методистом закладу вищої освіти та методистом від бази практики. Вони, керуючись принципами наступності, послідовності, систематичності, допомагають студенту прийняти правильне рішення, відповідно до конкретної ситуації, спрямовують його до самостійності та відповідальності у розв'язанні виробничих питань. Студент-практикант вчиться зіставляти теоретичні знання з конкретною ситуацією, аналізувати, узагальнювати, прогнозувати подальші дії та етапи роботи, визначати доцільність залучення фахівців інших структур (медичних, правозахисних, психологічних), які могли б допомогти у вирішенні проблеми.

Задля реалізації поставлених завдань сплановано використання таких форм роботи як: спостереження за професійною та комунікативно-мовленнєвою діяльністю соціальних працівників, проведення комунікативно-мовленнєвих тренінгів, рольових ігор, моделювання комунікативно-мовленнєвих та соціально-педагогічних ситуацій допомоги клієнтам, їх аналіз та пошук шляхів вирішення.

**Висновки.** Практика розглядається як складник освітнього процесу у закладах вищої освіти, що доповнює та узагальнює набуті в процесі теоретичного навчання знання, забезпечує їх успішне практичне застосування у майбутній професії. Мета практики – підготувати майбутнього соціального працівника до професійної діяльності та досягнення ним високого рівня сформованості професійних та комунікативно-мовленнєвих умінь. Практична підготовка здійснюється з урахуванням взаємозв'язку між теоретичним навчанням та формуванням практичних умінь, враховуючи принципи науковості, наступності, системності. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розробленні навчально-методичного забезпечення для виконання комунікативно-мовленнєвих завдань спрямованих на формування комунікативно-мовленнєвої діяльності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки.

### Література

1. Зимняя И. А. Лингвopsиxология речево́й де́ятельности / И. А. Зимняя. = М.: Московский психолого-социальный институт, 2001. - 432 с.
2. Боднарук І. М. Педагогічні умови оптимізації методичної підготовки майбутніх вчителів музики в процесі педагогічної практики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Боднарук Ірина Миколаївна. – К., 2006. – 264 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.; Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Козакова Н.В. Організаційно-методичні засади педагогічної практики майбутніх учителів початкової школи в умовах ступеневої освіти: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Наталія Вікторівна Козакова. – Київ, 2008. – 234 с.
5. Наказ Міністерства освіти та науки України від 08.04.1993 № 93 «Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93/conv>

**Berezovska L. I.**

*PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Faculty  
of Social Pedagogy and Social Work,  
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, [lydunya@gmail.com](mailto:lydunya@gmail.com)  
(Ivano-Frankivsk, Ukraine)*

## **FORMATION OF COMMUNICATIVE-SPEAKING ACTIVITY IN THE PROCESS OF PRACTICAL TRAINING OF FUTURE SOCIAL WORKERS**

The article deals with the formation of communicative-speaking activity during the practical preparation of a social worker. It is noted that practical training is carried out taking into account the relationship between theoretical training and the formation of practical skills. For successful formation of a communicative-speaking activity, it is necessary to help the student to master the communicative skills and skills of interpersonal interaction aimed at ensuring the effective formation of communicative-speaking activity in the process of practical training.

**Key words:** communicative-speaking activity, practical training, social worker, industrial practice.

### **References**

1. Zimnjaja I. A. Lingvopsihologija rechevoj dejatel'nosti / I. A. Zimnjaja. = M.: Moskovskij psihologo-social'nyj institut, 2001. - 432 s.
2. Bodnaruk I. M. Pedahohichni umovy optymizatsii metodychnoi pidhotovky maibutnikh vchyteliv muzyky v protsesi pedahohichnoi praktyky : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 / Bodnaruk Iryna Mykolaiivna. – K., 2006. – 264 s.
3. Entsyklopediia osvity / Akad. ped. nauk Ukrainy; holovnyi red. V. H. Kremen. – K.; Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s.
4. Kozakova N.V. Orhanizatsiino-metodychni zasady pedahohichnoi praktyky maibutnikh uchyteliv pochatkovoii shkoly v umovakh stupenevoi osvity: dys. ...kand. ped. nauk: 13.00.04 / Nataliia Viktorivna Kazakova. – Kyiv, 2008. – 234 s.
5. Nakaz Ministerstva osvity ta nauky Ukrainy vid 08.04.1993 № 93 «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro provedennia praktyky studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv Ukrainy» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93/conv>